

<p>درس ۱۳</p> <p>اقتصاد و معیشت</p> <p>تهیه کننده: عصمت بزرگر</p>	<p>بسمه تعالی</p> <p>معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش</p> <p>دفتر آموزش متوسطه نظری</p> <p>دبیرخانه راهبری کشوری درس تاریخ</p> <p>تولید شده در استان یزد</p>	<p>محتوای نوشتاری کتاب تاریخ ۱</p> <p>(ایران و جهان در عصر باستان)</p> <p>سال تحصیلی: ۱۳۹۹-۱۴۰۰</p>
---	---	---

اهداف یادگیری

آشنایی با اقتصاد و معیشت مردم ایران در عصر باستان

کشاورزی و دامداری

نقش کشاورزی در اقتصاد ایران باستان

✓ تامین نیازهای مادی ساکنان کشور

✓ مالیات بخش کشاورزی از منابع مهم درآمدسلسله های حکومتی

آموزه های زرتشت با تشویق مردم به کشت و کار	عامل انتقال تدریجی آریایی ها از شبانی به کشاورزی
کشاورزی	اساس زندگی اقتصاد ایرانیان باستان
روستاییان	عمده جمعیت ایران
کشاورز (بیشتر مردم) و دامداری	پیشه مردم در زمان باستان
جو، گندم، برنج، میوه و سبزی به صورت دیم و آبی	مهمترین محصولات کشاورزی
آب رودخانه، چشمه ها، قنات ها	منبع تامین آب کشاورزی
گوسفند، بز، گاو، اسب، شتر	انواع دام های پرورشی
شاه، خاندان شاهی، مقام های حکومتی، اشراف، روستاییان بزرگ و متولیان معبد ها و آتشکده ها	صاحب اصلی زمین های کشاورزی و گله های دام
غالباً در شهرها زندگی می کردند و از طریق نمایندگان خود املاکشان را اداره می کردند و یا اجاره می دادند	شیوه اداره زمین های کشتورزی و دام ها توسط مقامات

شمار معدودی از کشاورزان قطعه زمین کوچکی داشتند اما بیشترشان فاقد زمین بودند آنان بر روی زمین های متعلق به بزرگان کار می کردند و سهمی از محصول را دریافت می کردند	چگونگی امرارمعاش کشاورزان
--	---------------------------

اقدامات شاهان هخامنشی برای پیشرفت کشاورزی

- ❖ کندن قنات، احداث بند و سد بر روی رودها و حفر نهرهای انتقال آب در سراسر قلمرو خود
- ❖ معاف کردن افراد از پرداخت مالیات به مدت پنج نسل که به آبادانی زمین های بایرمی پرداختند

قنات از جمله ابتکارات برجسته ایرانیان باستان برای تامین آب در نواحی خشک و کم باران بود.

واستریوشان سالار یکی از مقام های عالی رتبه دربار ساسانی که رییس روستاییان و کشاورزان به شمار می رفت.

وظایف:

- ❖ مسوولیت گردآوری مالیات های بخش کشاورزی
- ❖ کوشش برای توسعه و ترویج آبادانی و کشت و کار

راه و حمل و نقل

دوره ساخت و به وجود آورنده مسیر حمل و نقل	دوره هخامنشیان به فرمان داریوش بزرگ
نام مسیر حمل و نقل	جاده شاهی
مبدأ و مقصد مسیر حمل و نقل	جاده به طول بیش از ۲۴۰۰ کیلومتر شوش یکی از پایتخت های هخامنشی را به شهر سارد در آسیای صغیر متصل می کرد
امکانات مسیر حمل و نقل	در طول جاده شاهی به فاصله هر ۲۵ یا ۳۰ کیلومتر ایستگاههایی با امکانات فراوان برای مسافران و کاروان ها ایجاد شده بود
فنون جاده سازی دوره هخامنشیان	در دوره هخامنشی فنون و مهارت های جاده سازی پیشرفت کرد. در جاهایی که زمین سست و باتلاقی بود جاده را سنگفرش می کردند. جاده ها در آن زمان به گونه ای ساخته می شدند که ارابه ها به آسانی بتوانند در آنها حرکت کنند
وسایل حمل و نقل	اسب، الاغ، شتر، ارابه و گاری های دو چرخ و چهار چرخ که توسط اسب کشیده می شدند.

اقدامات داریوش بزرگ در جهت رونق راه های دریایی :

- ❖ مسیر دریایی میان هند و مصر شناسایی شد.
- ❖ دریای سرخ به رود نیل با حفر آبراه ای (کانالی) متصل شد.

- ❖ بنادرتوسعه پیدا کردند و بندرهای جدیدی بنا گردید.
- ❖ همچنین در آن زمان کشتی هایی با ظرفیت حمل چندصدتن کالا ساخته شد.

اقدامات پادشاهان ساسانی و اشکانی در رونق راه های ارتباطی:

- ❖ توجه زیاد به نگهداری و امنیت جاده ها
- ❖ دایربودن چاپارخانه ها
- ❖ احداث کاروان سراهای جدید
- ❖ حفرچاها و قنات هایی برای تامین آب
- ❖ احداث بنادر و اسکله های متعدد مخصوصا در خلیج فارس و دریای عمان به دستور پادشاهان ساسانی
- ❖ حضور چشمگیر کشتی ها و دریانوردان ایرانی در دریاها و اقیانوس ها

پول اوزان و مقیاس ها

هخامنشیان: قبل از داریوش بزرگ سکه رواج چندانی نداشت و مبادله کالا به صورت پایاپای انجام می گرفت. حقوق و دستمزدها نیز به صورت کالا پرداخت می شد. زمان داریوش بزرگ سکه هایی با وزن و عیار مشخص ضرب کرد که در سرتاسر قلمرو هخامنشیان و حتی فراتر از آن اعتبار داشت.

در اوایل دوره هخامنشیان تا قبل از پادشاهی داریوش بزرگ سکه های طلا و نقره بیشتر در مناطقی مثل بابل، لیدی و شهرهای فنقی نشین سواحل شرقی دریای مدیترانه رایج بود. زمان هخامنشیان ضرب سکه طلا در انحصار شاهان بود و در شهرها (ساتراپ ها) با اجازه پادشاه می توانستند سکه نقره ضرب کنند.

دوران اشکانیان و ساسانیان: کاربرد پول به خصوص در شهرها گسترش یافت و سکه های نقره ای و مسی در مبادلات تجاری در منطقه وسیعی به جریان افتاد.

مزایای نظام پولی که داریوش بزرگ ایجاد کرد:

- ❖ عامل مهمی در بسط و گسترش تجارت داخلی و خارجی
- ❖ معیاری برای ارزش گذاری کالاها و خدمات در نواحی مختلف پادشاهی هخامنشی

صنعت و تجارت

شواهد پیشرفت صنایع: اشیای برجامانده از آن دوره بیانگر پیشرفت صنایع فلزکاری، سفالگری و بافندگی است. از محتوای لوح های گلی کشف شده از خزانه تخت جم شید معلوم می شود که در زمان هخامنشیان کارگاههایی وجود داشته که متعلق به شادبودند و ایشیا و مواد خوراکی مورد نیاز کاخ شاهی را تولید می کردند.

میزان پیشرفت صنعتی: رونق نسبی تولیدات صنعتی و کارگاهی

دوره ساسانیان: همگام با توسعه شهرنشینی صنعت نیز رشد کرد و کیفیت کالاهای تولیدی بهتر شد.

شواهد پیشرفت صنایع: در دوره ساسانی نیز کارگاه های متعددی وجود داشت که متعلق به حکومت بود و کالاهای مورد نیاز شاه، دربار، سپاه و تشکیلات اداری را تامین می کردند.

چینیان تا قرن ها فنون تولید ابریشم را از مردم دیگر که شورهای مخفی نگه داشتند اما سرانجام ایرانیان و رومیان توانستند به این فنون پی ببرند.

صنعت بافندگی پارچه ابریشمی:

نام صنعت	صنعت بافندگی پارچه ابریشمی
دوره تولید و پیشرفت	دوره ساسانی
چگونگی ایجاد زمینه های صنعت	واردات ابریشم خام از چین و کوچاندن بافندگان ماهر از قلمرو روم در شام (سوریه) به ایران و ایجاد کارگاه های متعدد بافندگی
موقعیت مکانی ایجاد صنعت	شوش، جندی شاپور و شوشتر

مراکز تجاری زمان هخامنشیان: شهر بابل و بنادر خلیج فارس و نیز بنادر واقع در سواحل شرق دریای مدیترانه (تجارت دریایی)

کالاهای تجاری: اشیای تجملی و گران قیمت، انواع مختلفی از مواد اولیه مانند فلزات، چوب، محصولات کشاورزی و دامی، تولیدات صنعتی، اجناس مورد نیاز مردم مانند اثاث منزل، ظروف آشپزخانه و مواد خوراکی.

دوره سلوکیان: تجارت رونق گذشته را نداشت از حجم کالاهای ارزان قیمت کاسته شد و در عوض اشیای تجملی جای آنها را گرفت

دوره اشکانیان: میزان رونق تجاری جریان دادوستد به خصوص بازرگانی خارجی رونق گرفت.

عوامل رونق بازرگانی عصر اشکانی:

- ❖ برقراری رابطه سیاسی و تجاری میان ایران و چین
- ❖ گشایش جاده ابریشم

دوره ساسانیان: در این دوره تجارت در مسیر زمینی و دریایی گسترش یافت و بازرگانان ایرانی از چین تا شرق آفریقا و مرکز اروپا به تجارت پرداختند.

دلیل ارتباط تجاری امپراطوری روم با هندو چین: در زمان اشکانیان ابریشم چین و ادویه هندوستان مشتریان زیادی در قلمرو روم داشت. بنابراین درآمد هنگفتی از حقوق گمرکی، عوارض حمل و نقل و راهداری نصیب حکومت اشکانی می شد.

درآمدها و مخارج

عمده ترین منابع درآمد حکومت در ایران باستان:

- ❖ حق بهره برداری از معادن و جنگل ها
- ❖ مالیات های کشاورزی و دام
- ❖ مالیات پیشه وران
- ❖ مالیات سرانه
- ❖ عوارض گمرکی و حمل و نقل و راهداری

عوامل موثر بر وضعیت اقتصاد و معیشت ایران در دوره باستان

عوامل سیاسی و مدیریتی:

- ❖ در زمان هایی که صلح، آرامش و امنیت حکم فرما بود و زمامداری لایق و کادان حکومت می کردند فعالیت های اقتصادی شرایط مطلوبی داشت و مردم با خیال آسوده به کسب و کاری پرداختند و از حداقل امکانات رفاهی و معیشتی برخوردار بودند.
- ❖ در دورانی که حکومت مرکزی ضعیف و آشوب و ناآمنی فراگیری شد و پادشمنان خارجی به ایران هجوم می آوردند. اوضاع و شرایط اقتصادی به هم می دیخت و رونق و آبادانی رخت برمی بست.

عوامل طبیعی و اقلیمی

خشکسالی، سیل، طغیان رودخانه ها و تخریب سدها نیز گاهی بر وضعیت اقتصادی تاثیر منفی می گذاشت. گاهی نیز بروز بیماری های فراگیر و کشنده ای چون طاعون و وبا موجب مرگ و میر گسترده نیروی کار و در نتیجه رکود و افت تولید می شد.